

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

**PROGRAM
LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO
(profil podstawowy, humanistyczny
i matematyczno-fizyczny)**

JĘZYK ŁACIŃSKI

**Dodruk programu
OP 23-4120-13/84 z roku 1984**

**WARSZAWA 1994
WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE**

**MINISTERSTWO OŚWIATY I WYCHOWANIA
INSTYTUT PROGRAMÓW SZKOLNYCH**

**PROGRAM
LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO
(profil podstawowy, humanistyczny
i matematyczno-fizyczny)**

JĘZYK ŁACIŃSKI

**WARSZAWA 1985
WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE**

Program przygotowany w Instytucie Programów Szkolnych, zatwierdzony przez ministra oświaty i wychowania w dniu 10 kwietnia 1984 roku, nr OP 23-4120-13/84, do realizacji od roku szkolnego 1986/87 w klasie I, od roku szkolnego 1987/88 w klasie II, od roku szkolnego 1988/89 w klasie III i od roku szkolnego 1989/90 w klasie IV.

Program po dyskusji w środowisku naukowym i oświatowym rekomendował ministrowi oświaty i wychowania do aprobaty zespół programowy w składzie: *prof. dr Maria Cytowska* – przewodnicząca, *mgr Jan Lasocki*, *prof. dr Jerzy Łanowski*, *dr Wanda Popiak*, *mgr Tamara Simla*.

371.2(093)

3295/6/c

ISBN 83-02-03021-X

CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

Język łaciński jako jeden z elementów wykształcenia ogólnego odgrywa poważną rolę w nauczaniu i przygotowaniu młodzieży do studiów i dalszego samokształcenia.

Znajomość języka łacińskiego:

- pozwala lepiej zrozumieć zjawiska języka ojczystego, którego fleksja i składnia ukształtowały się pod wpływem łaciny,
- ułatwia naukę języków nowożytnych dzięki możliwościom zrozumienia etymologii wielu wyrazów występujących w tych językach,
- budzi wrażliwość językową, pomaga w zwięzłym wypowiadaniu się przez kształcenie umiejętności analizy językowej opartej na znajomości podstawowych zasad morfologii i składni łacińskiej,
- umożliwia poznanie kultury antycznej stanowiącej trwałą wartość w rozwoju kultury europejskiej, a szczególnie polskiej,
- przyczynia się do gruntowniejszego rozumienia i opanowania terminologii naukowej oraz technicznej opartej w szerokim zakresie na językach klasycznych, co ułatwia pracę w różnych zawodach i dyscyplinach naukowych,
- kształtuje postawę humanistyczną dzięki treściom ideowo-wychowawczym zawartym w tekstach i stwarza wiele okazji do wychowania aktywnych społecznie obywateli – patriotów.

Znajomość języka łacińskiego i kultury antycznej będzie dla uczniów wielką pomocą nie tylko na lekcji języka polskiego i historii, lecz również obudzi w nich wrażliwość estetyczną i zainteresowanie dla zjawisk artystycznych w różnych dziedzinach.

Celem nauczania języka łacińskiego w liceum ogólnokształcącym o profilach: humanistycznym, podstawowym, matematyczno-fizycznym, jest:

- doprowadzenie uczniów do opanowania określonego zasobu słownictwa (około 1000 wyrazów i zwrotów łacińskich) oraz przyswojenia

niezbędnych elementów gramatyki w zakresie umożliwiającym zrozumienie i tłumaczenie tekstów łacińskich przy użyciu słownika,

- wzbogacenie wiedzy uczniów o życie i kulturze narodów starożytnych, co pozwoli lepiej zrozumieć wiele zjawisk w kulturze ojczystej i ogólnoludzkiej,

- wyrobienie sprawności w korzystaniu ze słowników i innych pomocy naukowych (encyklopedie, atlasy),

- kształtowanie umiejętności kojarzenia poznanych wyrazów łacińskich z pochodzącymi od nich wyrazami spotykanymi w języku polskim i w innych znanych uczniowi,

- zdobywanie umiejętności jasnego i logicznego formułowania myśli dzięki pracy nad przekładem tekstów łacińskich.

Nauczanie języka łacińskiego odbywa się w korelacji z innymi przedmiotami, a przede wszystkim z językiem polskim, językami nowożytnymi i historią.

TREŚCI KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

KLASA I

(2 godziny tygodniowo)

1. TEMATYKA

Życie Greków i Rzymian: szkoła, dom, życie prywatne, państwowe, urzędy sakralne, mity, rozmowy, listy, bajki, anegdoty, zabawy.

Tematyka ta powinna być przedstawiona w tekstach, preparowanych lub adaptowanych, w sentencjach oraz czytankach polskich. Preparowane teksty łacińskie mają ukazywać obrazki z życia szkoły i domu rzymskiego, rzymską rodzinę, scenki z forum, senatu, świątyni, kilku najważniejszych mitów.

Teksty adaptowane mogą zawierać listy, bajki, anegdoty zaczerpnięte z twórczości pisarzy rzymskich.

Uzupełniające czytanki polskie obejmują wiadomości poszerzające zakres tej samej tematyki.

2. SŁOWNICTWO

Opanowanie około 300 wyrazów i zwrotów łacińskich, kilkunastu sentencji z przeczytanych tekstów.

Grupowanie wyrazów etymologicznie pokrewnych.

Grupowanie wyrazów wokół określonych tematów.

Kojarzenie poznanych wyrazów łacińskich z pochodzącymi od nich lub spokrewnionymi wyrazami zarówno języka polskiego, jak i znanych uczniom języków obcych.

3. FLEKSJA

Rzeczowniki I, II, III, IV, V deklinacji (podstawowe wzory odmian).

Przymiotniki I, II, III deklinacji.

Zaimki: osobowe, dzierżawcze, pytające, względny „qui” i wskazujący „is”.

Przymyki z akuzatiwem i ablatiwem¹ (wybór).

Czasowniki czterech koniugacji w następujących formach:

indicativus activi i passivi: praesentis, imperfecti, futuri I; indicativus perfecti activi;

infinitivus praesentis activi i passivi;

infinitivus perfecti activi;

imperativus praesentis;

Sum i composita (niektóre) w powyższych formach.

Liczebniki główne i porządkowe od 1 do 100 (z odmianą unus, duo, tres).

4. SKŁADNIA

Szyk zdania pojedynczego.

Orzeczenie imienne.

Zdanie pojedyncze rozwinięte.

Dativus possessivus.

Dopełnienie po orzeczeniu.

Podwójny accusativus.

Accusativus cum infinitivo (infinitivus praesentis activi i passivi oraz perfecti activi).

Ablativus temporis.

Zdanie przydawkowe, czasowe, warunkowe (z orzeczeniem w indyktywie).

UMIEJĘTNOŚCI

Po pierwszym roku nauki:

- poprawne czytanie tekstu,
- rozpoznawanie form deklinacyjnych rzeczowników, przymiotników, zaimków,
- rozróżnianie funkcji przypadków i form koniugacyjnych w zdaniu,

¹ Nazwy łacińskie w przypadkach zależnych zostały pod względem fonetycznym, morfologicznym i ortograficznym dostosowane do zasad pisowni języka polskiego na podstawie „Słownika ortograficznego języka polskiego wraz z zasadami pisowni i interpunkcji” pod red. Mieczysława Szymczaka. Warszawa, PWN 1975 (wyd. I), s. 130–131.

- rozpoznawanie i tłumaczenie accusativus cum infinitivo, podwójnego akuzatywu i niektórych zdań podrzędnych,
- dostrzeganie pokrewieństwa między wyrazami języka łacińskiego i języka ojczystego.

Opanowanie:

- około 300 wyrazów zaczerpniętych z przerobionych czytanek,
- pamięciowe kilkunastu przysłów i sentencji oraz poznanie najważniejszych mitów antycznych.

KLASA II

(2 godziny tygodniowo)

1. TEMATYKA

Życie społeczne i kulturalne Greków i Rzymian: praca, rolnictwo, niewolnicy, handel, drogi, życie patrycjuszów i plebejuszy, ustrój, walki społeczne, państwo, prawo, urzędy, obyczaje, wychowanie, nauka, sztuka, technika.

Przepracowane i adaptowane teksty łacińskie oraz sentencje mają zaznajamiać uczniów ze światem antycznym i najważniejszymi przejawami jego życia. Uzupełniające czytanki polskie powinny obejmować wiadomości poszerzające zakres tej samej tematyki.

2. SŁOWNICTWO

Rozszerzenie zasobu słów o około 200 nowych wyrazów i zwrotów z przeczytanych tekstów.

Wyrazy proste i złożone.

Przymyki w roli przedrostków.

Gromadzenie materiału frazeologicznego.

Grupowanie wyrazów i zmienności ich znaczenia.

Przyrostki przymiotnikowe i rzeczownikowe.

Rola i funkcja przedrostków przy czasownikach.

3. FLEKSJA

Rzeczowniki (niektóre nieregularności).

Przymiotniki – stopniowanie.

Zaimki: zwrotny, wskazujące, nieokreślone.

Przymyki – kontynuacja.

Przysłówki – rozpoznawanie i stopniowanie.

Czasowniki czterech koniugacji w następujących formach: participium praesentis activi,

participium perfecti passivi,

participium futuri activi

oraz infinitivus futuri activi,

indicativus perfecti passivi,

indicativus plusquamperfecti activi i passivi,

indicativus futuri II activi i passivi.

Sum i dalsze composita.

Liczebniki główne i porządkowe do 1000.

4. SKŁADNIA

Ablativus comparativus.

Genetivus partitivus.

Rzeczownik domus i składnia nazw miast. Uzupełnienie: accusativus cum infinitivo.

Nominativus cum infinitivo.

Ablativus absolutus.

UMIEJĘTNOŚCI

Po drugim roku nauki:

- poprawne czytanie tekstu,
- rozpoznawanie i właściwy przekład typowych zwrotów składniowych zawierających accusativus cum infinitivo, nominativus cum infinitivo, ablativus absolutus,
- analiza i przekład zdania pojedynczego i złożonego,
- rozumienie funkcji czasów i trybów,
- przekład krótkiego tekstu z pomocą słowniczka.

Opanowanie:

- około 200 nowych wyrazów występujących w przeczytanych tekstach,
- pamięciowe kilkunastu wybranych przysłów i sentencji oraz poszerzenie wiadomości z zakresu mitologii antycznej, realiów życia codziennego, społecznego i państwowego Greków i Rzymian.

KLASA III

(2 godziny tygodniowo)

1. LEKTURA

Życie niewolników. Walki Greków w obronie ojczyzny. Wojsko i ekspansja militarna Rzymu. Mitologia. Teatr. Architektura. Nauka. Biblioteki.

Texty adaptowane i oryginalne (fragmenty) ilustrujące powyższą tematykę mogą być zaczerpnięte z utworów następujących autorów: Nepos, Caesar, Cicero, Livius, Valerius–Maximus. Uwzględnić należy także napisy na naszych zabytkach. Czytanka polskie powinny obejmować wiadomości rozszerzające powyższą tematykę oraz przekłady fragmentów pisarzy greckich i rzymskich.

2. SŁOWNICTWO

Rozszerzenie zasobu słów o około 200 nowych wyrazów i zwrotów z przeczytanych tekstów.

Grupowanie synonimów, antonimów, homonimów, związków frazeologicznych (zwrotów).

Zapożyczenia, grupy etymologiczne.

Życie wyrazów i zmienność ich znaczenia (kontynuacja).

Systematyzowanie znaczeń i roli przedrostków i przyrostków.

3. FLEKSJA

Coniunctivus *activi i passivi praesentis, imperfecti, perfecti i plusquamperfecti.

Sum i dalsze jego composita w powyższych czasach.

Verba deponentia, verba semideponentia, verba anomala (do wyboru), verba defectiva.

Gerundium, gerundivum.

4. SKŁADNIA

Coniunctivus w zdaniach głównych. Charakterystyczne zwroty. Zdania celowe, dopełnieniowe, skutkowe, przyczynowe, przyzwolone oraz spójniki tych zdań. Cum historicum. Zdania pytajne zależne. Okresy warunkowe. Coniugatio periphrastica activa et passiva.

UMIEJĘTNOŚCI

Po trzecim roku nauki:

- poprawne czytanie tekstów prozaicznych oraz wierszowanych sentencji,
- posługiwanie się słownikiem łacińsko-polskim,
- analiza, objaśnienia językowe i rzeczowe opracowanego tekstu oraz jego przekład – ustny, pisemny w literackiej polszczyźnie,
- przekład nowego, łatwego tekstu oryginalnego z pomocą słownika,
- rozpoznawanie zapożyczeń z języka łacińskiego w języku polskim i językach nowożytnych.

Opanowanie:

- około 200 nowych wyrazów,
- pamięciowe kilkunastu wybranych przysłów i sentencji wraz z ich odpowiednikami w języku ojczystym oraz poszerzenie wiadomości z mitologii.

KLASA IV

(2 godziny tygodniowo)

1. LEKTURA

Wpływ postępowej myśli antycznej. Wkład starożytnej Grecji i Rzymu w rozwój literatury, kultury, nauki. Echa antyczne w kulturze polskiej, zwłaszcza w literaturze i sztuce.

Teksty (fragmenty) adaptowane i oryginalne ilustrujące antyk i jego wpływ na rozwój kultury światowej, ze szczególnym uwzględnieniem literatury ojczystej.

Autorzy: Ovidius, Vergilius, Horatius, Janicki, Kochanowski, Cicero, Modrzewski.

Czytanki polskie powinny obejmować wiadomości rozszerzające powyższą tematykę oraz przekłady fragmentów pisarzy średniowiecza i odrodzenia.

2. SŁOWNICTWO

Rozszerzenie zasobu słów o około 200 wyrazów i zwrotów oraz sentencji z przeczytanych tekstów.

Kontynuacja systematyzowania znaczeń i roli przedrostków i przyrostków.

Życie wyrazów i zmienność ich znaczenia (kontynuacja).

Praktyczne podanie zasad czytania wierszy łacińskich w związku z lekturą tekstów poetyckich.

3. FLEKSJA

Powtórzenie materiału z klas poprzednich.

4. SKŁADNIA

Systematyzowanie i utrwalanie poznanego materiału składniowego.

5. UMIEJETNOŚCI

Po czwartym roku nauki:

- poprawne czytanie tekstów prozaicznych i poetyckich,
- posługiwanie się słownikiem łacińsko-polskim oraz poprawne tłumaczenie z jego pomocą niezbyt trudnego tekstu oryginalnego,
- formułowanie myśli w sposób jasny i logiczny,
- rozumienie przemian społecznych, politycznych, gospodarczych i kulturalnych na przykładach procesów historycznych zachodzących w świecie antycznym.

ZAGADNIENIA ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ PROGRAMU

Czteroletni kurs języka łacińskiego w liceum ogólnokształcącym daje absolwentowi szkoły tylko podstawę do kontynuowania nauki zarówno w systemie szkolnym, jak i na drodze samokształcenia. W profilu humanistycznym nauka języka jest przedmiotem obowiązkowym, natomiast w profilu podstawowym i matematyczno—fizycznym zaliczono ją do przedmiotów nadobowiązkowych.

W procesie nauczania wyróżnia się dwa etapy.

Celem pierwszego jest: opanowanie przez uczniów prostych zasad gramatycznych, rozwijanie umiejętności przekładu tekstów preparowanych, krótkich tekstów adaptowanych, przysłów i sentencji oraz zdobycie wiadomości dotyczących kultury antycznej, tj. mitologii, życia codziennego w starożytności.

Celem drugiego jest: opanowanie przez uczniów podstawowych zasad składni, rozpoznanie niektórych trudniejszych zjawisk gramatycznych, pogłębianie umiejętności przekładu tekstów adaptowanych i łatwych tekstów oryginalnych (proza, poezja) oraz zdobycie wiadomości dotyczących życia gospodarczego, społecznego i politycznego antycznych Greków i Rzymian.

Program zawiera następujące części:

- Cele kształcenia i wychowania.
- Treści kształcenia i wychowania, na które składają się: lektura, słownictwo, materiał gramatyczny (fleksja, składnia) oraz umiejętności, jakie powinien uczeń osiągnąć.
- Zagadnienia związane z realizacją programu.

1. KONSTRUKCJA PROGRAMU

W części: **CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA** ukazuje się, jakie znaczenie ma dla absolwenta liceum ogólnokształcącego znajomość języka łacińskiego i elementów kultury antycznej.

Uczeń, który na lekcjach języka łacińskiego pozna logiczne podstawy języka, doceni znaczenie zwięzłości i precyzji wyrażania myśli, lepiej zrozumie znaczenie słów, które weszły do słownika języka ojczystego i języków nowożytnych. Wpływ bowiem łaciny na kształtowanie się języka ojczystego nie ustaje do dnia dzisiejszego zarówno w leksyce i słowotwórstwie, jak w składni, frazeologii i stylistyce. Wpływ ten jest widoczny w terminologii specjalistycznej, naukowo–technicznej i literackiej. Nauczanie języka łacińskiego na odpowiednio dobranym materiale pozwoli łatwiej i głębiej dostrzeżać ewolucję języka ojczystego; pozwoli też przyswoić poprawnie wiele wyrazów obcych mających prawo obywatelstwa w naszym języku.

Znać język łaciński to nie znaczy nim władać, ale mieć dzięki tej znajomości dostęp do źródeł historycznych, możliwość głębszego rozumienia problemów społeczno–ekonomicznych, oceniania dorobku myśli ludzkiej w okresie antyku, a także dostrzeganie konstruktywnego wpływu języka łacińskiego na kształtowanie się i rozwój współczesnej kultury i cywilizacji.

2. DOBÓR I UKŁAD TREŚCI PROGRAMU

W części: TREŚCI KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA – dział: Tematyka – uwzględnia podział na czytanki łacińskie – z tekstami preparowanymi, adaptowanymi lub oryginalnymi oraz na czytanki polskie stanowiące uzupełnienie wiadomości o tzw. realiach świata antycznego. Wychodząc z założenia, że kurs języka łacińskiego w liceum ogólnokształcącym ma dać podstawy dalszego kształcenia, położono w programie nacisk na leksykę. Zasady słowotwórstwa wprowadza się do poszczególnych klas jako konieczne wyjaśnianie i pogłębianie materiału leksykalnego.

Materiał gramatyczny został znacznie ograniczony i ułożony według zasady stopniowania trudności. Rozpoczyna się od deklinacji, jednego z zasadniczych elementów fleksji, ale ujętej jako całość. Drugi zasadniczy człon stanowi koniugacja. Nauczanie fleksji ograniczono do podstawowych wiadomości, koniecznych przy tłumaczeniu tekstów. W klasach wyższych dobór materiału leksykalnego i gramatycznego – wzajemnie powiązany – wzbogaca słow-

nictwo i jest kontynuacją i rozszerzeniem wiadomości z fleksji i składni. Pozwala to na wprowadzenie tekstów adaptowanych lub fragmentów tekstów oryginalnych.

Dział: **UMIEJĘTNOŚCI** – określa szczegółowo zakres umiejętności ucznia na poszczególnych poziomach nauczania.

3. METODY. FORMY I ŚRODKI REALIZACJI

Zarówno swoistość przedmiotu, jak i cele kształcenia i wychowania przyjęte w programie wymagają stosowania przede wszystkim metody pośredniej, tłumaczeniowej – analizy konstruującej. Stosowanie w określonych przypadkach elementów metody bezpośredniej jest również psychologicznie słuszne i przynosi efekty dydaktyczne.

Samo zetknięcie się z tekstem nasuwa możliwość przeprowadzenia pewnych operacji logicznych, takich jak: odnalezienie elementów znanych i zrozumiałych, postawienie intuicyjnej hipotezy dotyczącej nowej treści. Rozbiór gramatyczny tekstu zawiera w sobie nie tylko możliwość, ale i konieczność kształtowania aktywności i samodzielnego myślenia. Nauczyciel powinien dołożyć wszelkich starań, aby wdrażać ucznia do prawidłowej metody pracy nad tekstem. Uczeń powinien zrozumieć, iż takich elementów języka jak słownictwo i gramatyka nie wolno traktować w oderwaniu od tekstu. Stanowią one bowiem materiał budowy struktur językowych. Opanowywanie tych struktur, zrozumienie ich odrębności lub zgodności w stosunku do języka polskiego lub innych języków nowożytnych, zrozumienie ich wewnętrznej logiki – pozwala na prawidłowe rozumienie i tłumaczenie tekstu, a w dalszym ciągu na wniknięcie w jego treść. Chodzi tu przede wszystkim o metodę samodzielną pracy nad tekstem, metodę umożliwiającą każdemu uczniowi zdobycie tej umiejętności, która stanowi zarówno cel, jak i środek nauczania języka łacińskiego.

Stosowanie tej lub innej metody zależy od środków metodycznych i od złożoności samego materiału. Konieczność stosowania rozmaitych metod i technik nauczania wynika także z mnogości celów stawianych przez program, z faktu, że w zespole każdej klasy znajdują się uczniowie o rozmaitych typach osobowości, różniący się między sobą wieloma cechami. Wypada zatem stosować jak najszerzej rozumiane metody aktywne (metoda sokratyczna, problemowa, indukcja z dedukcją). Niecelowe

jest stosowanie wyłącznie metod podających lub poszukujących, może to bowiem doprowadzić do przerostu indukcji w nauczaniu.

Przyswajanie słownictwa powinno odbywać się w sposób angażujący myślenie ucznia. Powinien on dostrzegać różnorakie powiązania i zależności między wyrazami, zdawać sobie sprawę z pochodzenia ich znaczeń, z budowy słowotwórczej.

Zjawiska gramatyczne z fleksji i składni prezentowane są uczniom na tekstach preparowanych, adaptowanych i oryginalnych. Wskazane jest stosowanie zagadnień gramatycznych w ujęciu syntetycznym. Stanowi bowiem istotny środek pomocniczy w nauce języka. Także komentarz gramatyczny przyczynia się do podniesienia efektywności nauczania. O ile jest to możliwe, należy się starać, by uczniowie samodzielnie formułowali prawa gramatyczne. W przypadku sformułowania reguły przez uczniów nauczyciel powtórzy ją w dokładniejszej formie z użyciem właściwych terminów.

Nauczyciela obowiązuje także stała dbałość o poprawność przekładu na język polski. Uczeń powinien ćwiczyć się w umiejętności nie tylko dokładnego, ale i poprawnego pod względem językowym przekładu na język ojczysty. Pod kierunkiem nauczyciela uczeń będzie dążył do zwięzłości, do precyzji polegającej na wyszukaniu najwłaściwszych słów, najbardziej odpowiednich zwrotów.

Przy analizie całości materiału nauczania należy zwracać baczną uwagę na zespalanie kształcących walorów treści z metodami pracy poznawczej ucznia.

W profilu humanistycznym występują nieco dogodniejsze warunki pracy, a mianowicie: nauka języka jest obowiązkowa, dokonuje się podziału na grupy, co wiąże się z większą motywacją do nauki. Natomiast w profilach: podstawowym i matematyczno-fizycznym, gdzie nauka jest nadobowiązkowa, zajęcia należy prowadzić w taki sposób, aby treść ich swoją atrakcyjnością przyciągała uczniów.

© Copyright by
Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Warszawa 1994

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Warszawa 1994

Dodruk wykonano w Zakładach Graficznych „Drogowiec” sp. z o.o.
Kielce, ul. Sienna 2